

บทความวิจัย

การศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในประเทศไทย
กับการแก้ไขปัญหาของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1*

A study of the Mediation of Criminal Disputes in Thailand
and the Problem-Solving of the Investigation Officers
of the Provincial Police Region 1

ไพโรจน์ โกฎแก้ว¹

Pairote Kotkaew²

ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 1

เลขที่ 5 หมู่ 2 ตำบลหนองยาว อำเภอเมืองสระบุรี 18000

Police Training Center Region 1

No. 5 Village No. 2, Tumbon Nong Yao, Mueang Saraburi District,

Saraburi Province 18000

* Corresponding author E-mail: Phairoj599@gmail.com

วันที่รับบทความ : 29 กรกฎาคม 2568 วันที่แก้ไขบทความ : 12 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับ : 18 ธันวาคม 2568 วันที่เผยแพร่ : 28 ธันวาคม 2568

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่อง “การศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในประเทศไทยกับการแก้ไขปัญหาของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1” กลุ่มงานอาจารย์ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 1, ปี พ.ศ. 2568.

¹ พันตำรวจโท ไพโรจน์ โกฎแก้ว, อาจารย์ (สบ 3) กลุ่มงานอาจารย์ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 1

² Police Lieutenant Colonel, Pairoj Kotkaew, Professor, 3rd Class Teachers' Group, Police Training Center, Region 1

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของไทย และ (2) ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา และการแก้ไขปัญหาของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ (1) การวิจัยเอกสาร โดยใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัยบทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลออนไลน์และฐานข้อมูลทางวิชาการ และ (2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากพนักงานสอบสวน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า คดีที่เข้าสู่กระบวนการเป็นคดีจราจรและคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักปรับลดขั้นตอนเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสอดคล้องกับงานจริง ปัญหาสำคัญที่พบคือ การขาดแคลนผู้ไกล่เกลี่ย ภาระงานเอกสารที่ซ้ำซ้อน และปัญหากรณีไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งผลให้ต้องนำคดีกลับมาเริ่มกระบวนการสอบสวนใหม่ ซึ่งสร้างความล่าช้า และข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ การจัดฝึกอบรมและส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยเฉพาะทางเพื่อแยกภาระงานออกจากงานสอบสวนปกติ การปรับปรุงกฎหมายให้สามารถบังคับคดีตามสัญญาประนีประนอมได้ทันที โดยไม่ต้องเริ่มทำสำนวนใหม่ รวมถึงการนำระบบออนไลน์มาใช้และการปรับเกณฑ์การประเมินผลงานเพื่อสร้างแรงจูงใจให้พนักงานสอบสวนเพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรยกระดับทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกฎหมาย ให้บันทึกข้อตกลงบังคับคดีได้ทันที ด้านสถานที่ จัดห้องเป็นสัดส่วนสร้างความเชื่อมั่น และด้านบุคลากร อบรมทักษะและปรับทัศนคติพนักงานสอบสวน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความศักดิ์สิทธิ์ของกระบวนการไกล่เกลี่ย

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, กฎหมายคดีอาญา, พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562, กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาชั้นสอบสวน

ABSTRACT

This research article aims to (1) study the mediation of criminal disputes in Thailand, (2) study the mediation of criminal disputes and problem solving of investigators under the Provincial Police Region 1. The research instruments used were (1) documentary research, which collected data from books, research articles, and related documents from online sources and academic databases, and (2) in-depth interviews, which were designed to collect qualitative data from investigators. The data were analyzed using qualitative research methods.

The findings reveal that the cases entering the mediation process predominantly involve traffic and property-related offenses. In practice, inquiry officials often simplify procedures to ensure expediency and align with actual operational contexts. Key challenges identified include a shortage of mediators, redundant paperwork, and non-compliance with settlement agreements, which necessitates reverting cases to the initial investigation stage, thereby causing significant delays.

The research recommendations include training and encouraging police officers to register as mediators, establishing specialized mediation centers to separate these duties from routine investigations, amending laws to allow for the immediate enforcement of compromise agreements without re-initiating case files, implementing online systems, and adjusting performance evaluation criteria to incentivize inquiry officials. Ultimately, to ensure the efficiency and integrity of the process, the researcher proposes upgrading three key dimensions: legal aspects, by enabling the immediate enforcement of agreements; physical facilities, by providing dedicated and

proportionate mediation rooms to build confidence; and personnel, by enhancing skills and adjusting the attitudes of inquiry officials.

Keywords: Efficiency, Criminal Law, Mediation Act B.E. 2562, Investigation, Mediation of criminal disputes in the inquiry stage

1. ความนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับอาชญากรรมและการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งกระบวนการนี้รัฐสร้างขึ้นมาสำหรับการดำเนินคดีอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปลอดภัย โดยครอบคลุมตั้งแต่การสืบสวนสอบสวน การดำเนินคดี การพิจารณาพิพากษา และการบังคับโทษ รวมทั้งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียหาย (อุทัย อาทิวา, 2563) โดยในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเนื่องด้วยมีอัตราการเกิดอาชญากรรมที่สูงขึ้น จึงส่งผลให้มีปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนขึ้นไปอีกดังนั้นจึงก่อให้เกิดสภาวะ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ขึ้นเป็นเหตุให้ภาครัฐตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล รวมไปถึงราชทัณฑ์ ต้องสูญเสียเวลาทรัพยากรและงบประมาณอย่างมหาศาล สำหรับการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรม

สำหรับตำรวจหรือพนักงานสอบสวนนับเป็นองค์กรแรกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม โดยการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทางคดี และจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายตลอดจนอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน และที่สำคัญคือเป็นผู้ที่มีบทบาทในการหันเหคดีหรือไกล่เกลี่ยคดีโดยทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือดำเนินการในรูปคณะกรรมการเข้ามาเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ย (ประดิษฐ์ แป้นทอง, 2558) ด้านการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย (Mediation) เป็นกระบวนการที่ใช้แก้ไขข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี โดยการใช้

บุคคลที่เป็นกลาง หรือผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) เป็นตัวกลางในการช่วยให้คู่กรณีหาทางออกหรือข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ กระบวนการนี้มีลักษณะเป็นการพูดคุยต่อรอง และพยายามหาทางแก้ไขปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้การตัดสินจากศาล หรือการใช้วิธีการบังคับอย่างอื่น

ทั้งนี้ แม้ว่าข้อมูลการวิจัยบางส่วนอาจเน้นเฉพาะพื้นที่อื่น เช่น กรุงเทพมหานคร แต่ปัญหาที่พนักงานสอบสวนในพื้นที่ตำรวจภูธรภาค 1 ประสบในการไกล่เกลี่ย ได้แก่ ภาระงานเกินกำลัง คือ การที่พนักงานสอบสวนมีภาระงานมากอยู่แล้ว การเพิ่มภารกิจการจัดการคดีในภาพรวมทั้งหมดของกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนที่เข้ามานั้นทำให้งานหลักของพนักงานสอบสวน และกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนขาดประสิทธิภาพ ขาดทักษะเฉพาะด้าน ความไม่พร้อมของสถานีตำรวจ โดยขาดความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล เช่น ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย และการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเป็นระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจกระบวนการและข้อดีของการไกล่เกลี่ย ทำให้คู่กรณีไม่เข้าสู่กระบวนการเท่าที่ควร จากสภาพปัญหาการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤศจิกายน 2562 ในปี พ.ศ. 2567 มีคดีที่ครบหลักเกณฑ์เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ของ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 44,744 คดี พบว่า มีคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพียง 137 คดีเท่านั้น (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2568)

ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นของพนักงานสอบสวน ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด แต่ผู้ศึกษาเห็นว่า พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ยังมีข้อบกพร่องบางประการที่ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นของพนักงานสอบสวน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ความเป็นมา และความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา

ในสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น สังคมเมือง สังคมชนบท ชุมชน หรือแม้แต่ในครอบครัว ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็น เรื่องปกติธรรมดา โดยสาเหตุของความขัดแย้งอาจเกิดจากความต้องการที่แตกต่าง กัน ความต้องการในประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การแย่งชิงอำนาจ การแข่งขัน การละเมิดสิทธิหรือรักษาสีทธิของบุคคลตามกฎหมาย เมื่อมีความ ขัดแย้งกันเกิดขึ้น กระบวนการไกล่เกลี่ย การปรึกษาหารือ การเรียนรู้ การเห็นอก เห็นใจและการปรับตัวเข้าหากันก็จะเข้ามาจัดการปัญหาความขัดแย้ง โดยอาศัยผู้ใหญ่หรือคนที่ได้รับความเคารพนับถือในสังคมหรือชุมชนมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยจนเป็น ที่ยุติ แต่เมื่อสังคมขยายตัวใหญ่ขึ้น มีสมาชิกมากขึ้น มีความสลับซับซ้อนของปัญหา ในการอยู่ร่วมกันมากขึ้น จึงมีการบัญญัติกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมขึ้นมา อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุม ความประพฤติความขัดแย้งและ การอยู่ร่วมกันของสังคม ในด้านหนึ่งกฎหมายเกิดเป็นเสาหลัก ค้ำจุนระบบสังคมใหญ่ของไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งอาจไปครอบงำ บดบังและเบียดขับให้ กระบวนการ ยุติธรรมระดับชุมชนที่มีอยู่เดิมค่อย ๆ สูญหายไป

เมื่อความขัดแย้งของสังคมทุกเรื่องถูกปล่อยให้ป็นหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมเสาหลัก ในที่สุดภาระงานของกระบวนการยุติธรรมเสาหลักมีมากขึ้นทุก ๆ ปี ทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของประชาชนหรือสังคมเป็นไป อย่างล่าช้า อีกทั้งบางครั้งก็อาจจะถึงที่สุดที่ใช้เวลาหลายปีทำให้เป็นอุปสรรคต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน สังคมจึงหันกลับมาให้ความสำคัญต่องานไกล่เกลี่ยสังคมจึงหันกลับมาให้ความสำคัญต่องานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เนื่องจากเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่คนในสังคมใช้กันมาเป็นระยะ เวลานาน แต่ในอดีตการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังไม่มีรูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติ เป็นเพียงการทำหน้าที่ของพลเมืองดีหรือผู้หวังดีในการเจรจาเพื่อช่วยยุติข้อพิพาทที่ เกิดขึ้นเท่านั้น ต่อมามีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยขึ้นบังคับใช้หลายฉบับ และเมื่อปี 2562 มีการตราพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็วทั่วถึง เท่าเทียม

และเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาททางแพ่ง ได้แก่ ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก และข้อพิพาทอื่นที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าล้านบาท และมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ได้แก่ ความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390, 391, 392, 393, 394, 395, 397 และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวม

ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 32) พ.ศ. 2563 มาตรา 3 บัญญัติให้เพิ่มมาตรา 20 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อส่งเสริมให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องอย่างเป็นทางการ และเป็นทางเลือกให้แก่ผู้มีข้อพิพาททางแพ่งใช้เป็นช่องทางในการยุติ

ข้อพิพาทก่อนที่จะมีการฟ้องคดี โดยคู่กรณีสามารถร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้ประนีประนอมดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และหากตกลงกันได้ ก็อาจขอให้ ศาลมีคำพิพากษาตามยอมได้ทันที ทำให้ข้อพิพาททางแพ่งสามารถยุติลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยไม่จำเป็นต้องมีการฟ้องคดี

1. การไกล่เกลี่ย ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ลูบไล้ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอ กัน” ส่วนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย หมายความว่า กระบวนการยุติหรือระงับ ข้อพิพาทด้วยความตกลง ยินยอมของคู่ความเอง โดยที่มีบุคคลที่สามหรือผู้ไกล่เกลี่ย เป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทให้คู่ความ หาทางออกร่วมกัน บนพื้นฐานความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย และช่วงโชติ ทัทวงค์ (2558) กล่าวว่า การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการจัดการ ความขัดแย้งที่อาศัยบุคคลซึ่งได้รับการยินยอมจากคู่ขัดแย้ง มีความเป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด มีทักษะความเชี่ยวชาญในการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์เป็นผู้ดำเนินการกระบวนการให้เกิดข้อตกลงอันเกิดจากการเสนอของทั้งสองฝ่าย

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายความว่า การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระงับข้อพิพาททางแพ่งและอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้

ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี

3. กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายความว่า การระงับข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือในการเจรจาต่อรอง ปัจจุบันแนวทางดังกล่าวมีสถานะเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกที่มีจุดเด่นในแง่ประสิทธิภาพการส่งเสริมให้คู่พิพาทบรรลุผลประโยชน์ ร่วมกันแทนการต่อสู้คดีเพื่อหาผู้แพ้ผู้ชนะและการช่วยแบ่งเบาภาระคดีจากศาล

4. การไกล่เกลี่ยด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายความว่า กระบวนการใด ๆ ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำ ความผิดและผู้เสียหายกลับคืนสู่ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยวิธีการสร้างกระบวนการ ที่มีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้กระทำ ความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย สังคม ชุมชน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอย่างอื่นตามที่กฎหมาย กำหนด ซึ่งอาจหมายรวมถึงการเจรจาไกล่เกลี่ย การประชุมกลุ่มเพื่อ ระงับข้อพิพาท

5. บทบาทและหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย เป็นคนกลางที่เข้ามาช่วยทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีก สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ในขณะที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับ โดยนำคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาพบปะเพื่อเจรจากัน เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารติดต่อกัน ช่วยขจัดความเป็นศัตรูที่มีต่อกัน เสาะหาข้อมูลที่จะช่วยให้เจรจาสำเร็จ ขจัดความยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจา และอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเจรจา เช่น ดำเนินการประชุมให้เรียบร้อย ทำให้การเจรจาราบรื่น ทำให้คู่กรณีเห็นได้ถึงความเป็นกลางทำให้การไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่งยาก คอยระวังไม่ให้เกิดการเจรจา ล้มเหลวลงกลางคัน ขอแรงสนับสนุนจากบุคคลภายนอกที่มีอิทธิพลต่อคู่กรณีทั้งสอง ฝ่าย ทำให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายคิดถึงปัญหาได้ถี่ถ้วน ให้คู่กรณีแสดงผลเกี่ยวกับ ข้อเท็จจริง ข้อเรียกร้อง ความคิดเห็นและจุดยืนของตน แนะนำและช่วยเหลือคู่กรณี ในการประเมิน

ค่าใช้จ่าย ความเสียหายและเวลาที่ต้องเสียไป หากมีการดำเนินคดี ทางศาลต่อไป และ
แนะนำผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นหากการไกล่เกลี่ยสำเร็จ (สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่, 2563)

6. ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย (ประเสริฐ สະหว่างดี, ม.ป.ป.)

1) ลดเวลาและค่าใช้จ่าย

2) เป็นที่ยุติและได้รับการยอมรับจากคู่กรณี เนื่องจากการไกล่เกลี่ย เกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

3) รักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี เนื่องจากการไกล่เกลี่ยเป็นการเปิดโอกาสให้คู่กรณีหาข้อยุติในปัญหาที่แท้จริง เมื่อมีการไกล่เกลี่ย พูดคุยและปรึกษาหารือกันแล้ว ก็จะเกิดการเห็นอกเห็นใจ การปรับตัวเข้าหากัน ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ในระยะยาว

4) ข้อตกลงระหว่างคู่กรณีสามารถบังคับได้ เนื่องจากจะมีการบันทึกข้อตกลงเป็นสัญญา และมีผลผูกพันเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความแต่ก็ต้องถูกตรวจสอบจากศาล

5) คู่กรณีสามารถควบคุมกระบวนการระงับข้อพิพาทได้เอง เนื่องจากการไกล่เกลี่ยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย คู่กรณีทั้งสอง ฝ่ายมีโอกาสพูดและตัดสินใจเองว่าผล ที่ได้รับจะผูกพันระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย หรือไม่

6) คู่กรณีสามารถเลือกใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมด หรือบางประเด็นก็ได้ ส่วนที่เหลืออาจให้มีการดำเนินคดีในศาลตามปกติ

3. แนวคิด ความหมายการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง วิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรูปแบบหนึ่งโดยมีบุคคลที่สามซึ่งมีความเป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ความช่วยเหลือแก่คู่กรณีในการเจรจาแสวงหาทางยุติความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายยอมรับ (สรวิต ลิขิตรังษี, 2555) โดยผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นบุคคลหรือองค์กรก็ได้ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ รวมถึงอธิบายแนวทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาแต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่กรณี โดยทำได้เพียงเสนอแนะแนวทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ส่วนผลของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่สำเร็จจะเป็นการระงับข้อพิพาททาง

อาญา โดยสามารถกระทำได้ทั้งก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาลหรือระหว่างคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งหากเป็นการตกลงนอกศาลผลของข้อตกลงเป็นไปตามที่ตกลงและมีผลผูกพันตามข้อตกลงใหม่ที่เกิดขึ้น และทำให้หนี้เดิมระงับ

3.1 แนวคิดของการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552)

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ คือ การไกล่เกลี่ยที่มีกฎหมายรองรับมีการกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ ขั้นตอน การไกล่เกลี่ยซึ่งการไกล่เกลี่ยในลักษณะทางการจะมีองค์กรผู้ทำหน้าที่การไกล่เกลี่ยที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ การที่มีกฎหมายรองรับทำให้ผลที่ได้จากการไกล่เกลี่ยหากดำเนินการถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดย่อมมีผลตามกฎหมาย

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ คือ การระงับข้อพิพาททางเลือกที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากระบบศาลยุติธรรมหลัก และมีลักษณะการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น เปิดเผย และเป็นกันเอง มากกว่ากระบวนการทางกฎหมายที่เป็นทางการ (ประดิษฐ์ แป้นทอง, 2558) การไกล่เกลี่ยรูปแบบนี้ให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์และการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนเป็นหลัก โดยมีภาคีบุคคลที่สามที่มีความน่าเชื่อถือในพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน เข้ามาเป็นคนกลาง

รูปแบบที่ไม่เป็นทางการนี้มุ่งเน้นให้คู่กรณีได้ เจจหาพูดคุยกันอย่างเปิดเผย โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร การทำความเข้าใจข้อเท็จจริง และความรู้สึกที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย เพื่อให้สามารถค้นหาทางออกหรือข้อตกลงร่วมกันที่ทุกฝ่ายยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน (อริยพร โพธิ์ใส, ม.ป.ป.)

3.2 ความหมายของการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง วิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรูปแบบหนึ่งโดยมีบุคคลที่สามซึ่งมีความเป็นกลางและไม่มีส่วนได้เสียเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ความช่วยเหลือแก่คู่กรณีในการเจรจาแสวงหาทางยุติความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายยอมรับ (สรวิศ ลิปริงษ์, 2555) โดยผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นบุคคลหรือองค์กรก็ได้ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ

ช่วยเหลือ รวมถึงอธิบายแนวทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาแต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่กรณี โดยทำได้เพียงเสนอแนะแนวทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ส่วนผลของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่สำเร็จจะเป็นการระงับข้อพิพาททางอาญา โดยสามารถกระทำได้ทั้งก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาลหรือระหว่างคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งหากเป็นการตกลงนอกศาลผลของข้อตกลงเป็นไปตามที่ตกลงและมีผลผูกพันตามข้อตกลงใหม่ที่เกิดขึ้น และทำให้หนี้เดิมระงับ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ทำให้ตำรวจมีอำนาจตามกฎหมายอย่างชัดเจนในการจบเรื่องคดีอาญาบางประเภท โดยไม่ต้องส่งฟ้องศาลหากคู่กรณีตกลงกันได้ โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ คดีที่พนักงานสอบสวนไกล่เกลี่ยได้ ตามมาตรา 35 โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้ เฉพาะในความผิด 3 ประเภท คือ (1) ความผิดอันยอมความได้ เช่น ยักยอกทรัพย์, ฉ้อโกง, หมิ่นประมาท, ทำให้เสียทรัพย์, บุกรุก (ในกรณีที่ยอมความได้) (2) ความผิดลหุโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390-395 และ 397 เช่น ทำร้ายร่างกายไม่ถึงกับเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจ, ทำให้เกิดเสียงดังรบกวน) ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ตามมาตรา 36-38 เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนมีขั้นตอนที่เป็นทางการ ดังนี้

1. พนักงานสอบสวนถามคู่กรณีว่าประสงค์จะไกล่เกลี่ยหรือไม่ หรือคู่กรณีร้องขอเอง
2. ทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาต้องยินยอม เพื่อเข้าสู่กระบวนการด้วยความสมัครใจ
3. พนักงานสอบสวนทำหน้าที่เป็นคนกลาง หรือมอบหมายให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนทำหน้าที่แทน
4. พุดคุยหาทางออกร่วมกัน เช่น การชดใช้ค่าเสียหาย, การกล่าวขอโทษ, หรือข้อตกลงเลิกแล้วต่อกัน

5. หากตกลงกันได้ ให้ทำบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาท (เป็นลายลักษณ์อักษร) ผลทางกฎหมายเมื่อใกล้สำเร็จตามมาตรา 37-39 กล่าวได้ว่าเมื่อทำบันทึกข้อตกลงและปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้ว จะเกิดผลดังนี้

1. สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

2. พนักงานสอบสวนจะมีความเห็น "สั่งไม่ฟ้อง" ส่งไปยังพนักงานอัยการ โดยอ้างเหตุผลว่าคดีระงับแล้วจากการไกล่เกลี่ย

3. คดีจบที่สถานีตำรวจ โดยไม่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปฟ้องศาล ไม่ต้องมีประวัติอาชญากรในคดีนั้น

สรุปได้ว่า กฎหมายฉบับนี้ช่วยให้พนักงานสอบสวนทำงานง่ายขึ้นในคดีเล็กน้อย ลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล และช่วยเยียวยาผู้เสียหายได้รวดเร็วโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการฟ้องร้องที่ยาวนาน

4. วิเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา: ชั้นพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธร ภาค 1

4.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในประเทศไทย

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญามากขึ้น เนื่องจากมีแนวคิดว่าการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายมีส่วนในการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเสียหายทางด้านร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ ยังไม่สามารถชดเชยเยียวยาผู้เสียหายได้ดีเท่าที่ควร ประกอบกับมีแนวคิดว่าการเกิดอาชญากรรมขึ้น ครั้งหนึ่งไม่ได้สร้างความเสียหายเพียงแต่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดความเสียหายทั้งต่อชุมชนและผู้กระทำความผิดด้วย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นคู่กรณีสามารถที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นในชั้นการสอบสวนก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาลได้ หรือเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วคู่กรณีก็สามารถที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่เกิดขึ้นได้เพื่อระงับหรือยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทวิธีการหนึ่งที่ทำให้ข้อพิพาทสามารถ

ระงับไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งยังช่วยลดปริมาณคดีในศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน หรือสังคมสามารถแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ดังนั้นจึงควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเรียกว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ด้วยการสร้างกระบวนการที่ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสในการพูดคุย ปรับความเข้าใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่กรณีและสังคม รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้เสียหายได้รับชดเชยเยียวยา ซึ่งเป็นการสร้างความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาเป็นกระบวนการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งประสงค์จะเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทได้มีช่องทางในการพูดคุย บอกเล่าความรู้สึก รวมถึงผลกระทบที่ได้รับ และผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสในการสำนึกผิดพร้อมชดเชยเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย (เรวัต ทองประกอบ, 2554) โดยมีบุคคลที่สามเข้ามาเป็นคนกลางในการร่วมรับฟังและอำนวยความสะดวกในการกำหนดมาตรการชดเชยเยียวยาโดยไม่ตัดสินผูกมัด กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่สอดคล้องกับเจตนาของคู่กรณีที่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยเพื่อยุติคดีและสอดคล้องกับต่อวัตถุประสงค์ของกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และคู่กรณีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังนั้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหามีประโยชน์ แต่ก็มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา การนำไปใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จะช่วยลดภาระของศาล ส่งเสริมความสมานฉันท์ และสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้ไกล่เกลี่ย ประเภทคดี กระบวนการไกล่เกลี่ย ผลของการไกล่เกลี่ยไว้ โดยประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนกำหนดไว้ในมาตรา 41 (อุทัย อาทิเวช, 2563) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

คือ (1) คดีความผิดอันยอมความได้ (2) คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 และมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และ (3) ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้จำนวน 6 มาตรา

4.2 สภาพปัญหาและรูปแบบของข้อพิพาทคดีอาญาที่พนักงานสอบสวนเคยได้รับแจ้งความร้องทุกข์

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับพนักงานสอบสวน พบว่า คดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่เป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง ซึ่งมีหลักเกณฑ์คือเป็นคดีลหุโทษ คดีความผิดอันยอมความได้ หรือคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี โดยรูปแบบคดีที่พบบ่อยที่สุดในทางปฏิบัติคือ คดีจราจร โดยเฉพาะกรณีขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต ซึ่งเป็นกลุ่มคดีที่มีปริมาณมาก รองลงมาคือ คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ได้แก่ คดีฉ้อโกง ยักยอกทรัพย์สิน และลักทรัพย์ที่อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ และ คดีเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและชื่อเสียง เช่น หมิ่นประมาท ดูหมิ่นซึ่งหน้า การทำให้ผู้อื่นตกใจกลัว รวมถึงคดีบุกรุกในบางพื้นที่ ทั้งนี้ ในขั้นตอนการดำเนินงาน พนักงานสอบสวนจะสอบถามความสมัครใจของคู่กรณี หากมีความประสงค์ตรงกันก็จะเข้าสู่กระบวนการเลือกผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อเจรจาประนีประนอมยอมความ ซึ่งช่วยระงับข้อพิพาทและแบ่งเบาภาระงานสอบสวนที่มีขั้นตอนซับซ้อนและจำกัดด้วยเวลาดังใจความสำคัญจากคำสัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“ส่วนใหญ่จะอยู่ในคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง หมายถึงว่า โทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 60,000 บาท ที่พบบ่อยจะเป็นคดีจราจร เพราะรถชนประจำ ที่ชนประจำส่วนมากจะสาหัส ก็จะพ่วงความผิดกระทำโดยประมาททำให้ผู้อื่นบาดเจ็บสาหัส ส่วนใหญ่จะจบที่ประนีประนอมยอมความ และการฉ้อโกงในบางเรื่อง ซึ่งถ้าเป็นการฉ้อโกงกัน ตามตัวกันได้ ส่วนใหญ่จะจบที่

ประนีประนอมยอมความ ไกล่เกลี่ยกันในชั้นศาล” (พนักงานสอบสวนคนที่หนึ่ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“ตาม พ.ร.บ. ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มี 3 รูปแบบ คือ คดีอาญาที่เป็นคดี ลหุโทษและโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และสามารถยอมความได้ โดยส่วนใหญ่รูปแบบคดีที่พบ จะเป็นคดีลหุโทษ และคดีจราจรที่โทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ซึ่งพนักงานสอบสวนจะสอบถาม ว่าต้องการแจ้งความประสงค์ไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากเลือกประสงค์ก็จะเลือกพนักงานไกล่ เกลี่ยต่อไป” (พนักงานสอบสวนคนที่สอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“รูปแบบคดีอาญาที่พบเจอในขณะเข้าเวร ส่วนใหญ่พบคือคดีลหุโทษ คดี ความผิดอันยอมความได้ รวมถึงคดีลักทรัพย์ที่อยู่ในเกณฑ์ไกล่เกลี่ยได้ คดีจราจร ซึ่งคดีที่ พนักงานสอบสวนทำเยอะมาก ทำไม่ทัน และทุกคดีมีขั้นตอน สั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง” (พนักงานสอบสวนคนที่สาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

3. ขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับ ขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา พบว่า กระบวนการเริ่มต้นจากการที่พนักงาน สอบสวนพิจารณาประเภทคดีว่าเข้าเกณฑ์ตามกฎหมายหรือไม่ หากเข้าเกณฑ์จะ ดำเนินการแจ้งสิทธิและสอบถามความสมัครใจของคู่กรณี หากทั้งสองฝ่ายยินยอม จะเข้าสู่ขั้นตอนการทำบันทึกคำร้องเพื่อเสนอผู้บังคับบัญชา (ระดับผู้กำกับหรือ หัวหน้างาน) พิจารณออนุมัติภายในระยะเวลาที่กำหนด จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการเลือก ผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่คู่กรณีเลือกเองหรือจากรายชื่อที่สถานีตำรวจจัดเตรียมไว้ และดำเนินการนัดหมายเจรจาไกล่เกลี่ยภายในกรอบเวลา 30 วัน ซึ่งสามารถขยายได้อีก 30 วันหากมีความจำเป็น โดยผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยแบ่งเป็น 2 กรณี คือ หากไกล่เกลี่ย สำเร็จและมีการชดใช้ค่าเสียหายครบถ้วน หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความ พนักงานสอบสวนจะสรุปสำนวนเห็นควรยุติการดำเนินคดีส่งให้อัยการ แต่หากไกล่เกลี่ย ไม่สำเร็จ หรือคู่กรณีผิดสัญญา พนักงานสอบสวนจะรายงานผู้บังคับบัญชาเพื่อนำคดี กลับมาดำเนินการสอบสวนและฟ้องร้องตามขั้นตอนปกติ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจาก

การสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง "ขั้นตอนตามกฎหมาย" และ "การปฏิบัติจริง" โดยในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนมักจะรวบรัดขั้นตอนเพื่อความรวดเร็วและลดภาระงานเอกสาร เช่น การจัดทำเอกสารบันทึกข้อตกลงและเอกสารต่าง ๆ เตรียมไว้ให้ผู้ไกล่เกลี่ย หรือทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาเองโดยไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยภายนอกในบางกรณี (จบที่การลงบันทึกประจำวัน) รวมถึงการเชิญผู้นำชุมชนมาร่วมเป็นพยานเพื่อช่วยหาทางออก ซึ่งแม้บางขั้นตอนอาจไม่ตรงตามระเบียบที่กำหนดให้ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ทำเอกสารทั้งหมด แต่ก็ทำไปเพื่ออำนวยความสะดวกและให้คดีจบลงด้วยความเรียบร้อย ดึงใจความสำคัญจากคำสัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“พนักงานสอบสวนจะดูประเภทคดีว่าเข้าสู่การไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ หากไกล่เกลี่ยได้จะถามคู่กรณีว่าสมัครใจหรือไม่ หากสมัครใจก็เข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย ถ้าไม่สมัครใจก็ไม่สามารถเข้าระบบได้ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในคดีที่ไกล่เกลี่ยได้ ซึ่งถ้าหากไกล่เกลี่ยพนักงานสอบสวนให้กรอกรบันทึกสมัครใจ เพื่อเลือกพนักงานในการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นคนกลาง และทำบันทึกเสนอผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจ โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้กำกับ แต่ผู้กำกับจะให้หัวหน้างานเป็นคนอนุมัติ เลือกผู้ไกล่เกลี่ย และนัดวันเวลาที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งในวันนั้นนัดไกล่เกลี่ยพนักงานสอบสวนจะอยู่ด้วย และให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่ ผู้ไกล่เกลี่ย” (พนักงานสอบสวนคนที่สอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“พนักงานสอบสวน แจ้งสิทธิในการไกล่เกลี่ย โดยการสอบปากคำ เสนอหัวหน้าให้อนุมัติ และแจ้งให้คู่กรณีทราบ และนัดมาเลือกผู้ไกล่เกลี่ย จากนั้นทำหนังสือถึงผู้ไกล่เกลี่ย และให้ตอบกลับมาภายใน 7 วัน นัดไกล่เกลี่ยภายใน 30 วัน หากไกล่เกลี่ยไม่ได้ ขยายเวลาอีก 30 วัน ผู้ไกล่เกลี่ยส่งผลไกล่เกลี่ยมายังพนักงานสอบสวน หากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ จะเข้าสู่กระบวนการของคดีต่อไป หากสำเร็จแต่จะแบ่งเป็น 2 กรณี คือ หากสำเร็จทันที มีการชดเชยค่าเสียหายในขณะนั้นทันที พนักงานสอบสวนสรุปสำนวนสมควรรุติส่งอัยการ โดยเพิ่มเอกสารการไกล่เกลี่ยขึ้นมา แต่ถ้าหากไม่สำเร็จทันที ก็ต้องรอตามระยะเวลาที่แจ้งในการไกล่เกลี่ย ซึ่งหากผู้เสียหายยังไม่ได้รับการชดเชยตามเวลาที่กำหนด ก็ต้องยื่นคำร้องต่อหัวหน้า พนักงานสอบสวน ให้ดำเนินคดีต่อไป ในทางปฏิบัติ

จริงจะเป็นในทิศทางเดียวกันกับขั้นตอนที่ระบุในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใน ส่วนแรกที่ว่าพนักงานสอบสวน แจ้งสิทธิในการไกล่เกลี่ย หากดำเนินการไกล่เกลี่ยจะ เสนอหัวหน้าให้อนุมัติ และแจ้งให้คู่กรณีทราบ และนัดมาเลือกผู้ไกล่เกลี่ย ส่วนในเรื่อง ของเอกสารพนักงานสอบสวนทำเองทั้งหมด ซึ่งขัดกับข้อกฎหมายที่ผู้ไกล่เกลี่ย หรือ จะต้อง มี คณะทำงาน ทำเอกสาร ทำข้อบันทึกการไกล่เกลี่ยในส่วนนี้” (พนักงานสอบสวน คนที่สี่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มิถุนายน 2568)

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับ ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 3 ด้าน ดังนี้ (1) ปัญหาด้านผู้ไกล่เกลี่ย พบว่า ผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนมีจำนวนน้อยและไม่ เพียงพอ ส่วนใหญ่เป็นอดีตข้าราชการตำรวจหรือทนายความซึ่งมักมีภารกิจอื่นทำให้ไม่ สะดวกเรื่องเวลาในการเข้าร่วมเจรจา ประกอบกับปัญหาเรื่องค่าตอบแทนที่น้อยและมี ขั้นตอนการเบิกจ่ายที่ล่าช้า จึงขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ (2) ปัญหาด้านพนักงาน สอบสวนและขั้นตอนการปฏิบัติ พนักงานสอบสวนยังต้องแบกรับภาระในการจัดทำ เอกสารแทนผู้ไกล่เกลี่ย และเจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับ ระเบียบและข้อกฎหมาย เช่น การตีความผู้เสียหายที่เป็นรัฐ ทำให้มองว่ากระบวนการไกล่ เกลี่ยเป็นเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อน และเพิ่มภาระงานเอกสาร ซึ่งสวนทางกับความต้องการของ ประชาชนที่ต้องการความสะดวกรวดเร็วและขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก (3) ปัญหาด้านคู่กรณี และการบังคับตามข้อตกลง เป็นปัญหาที่พบบ่อย คือแม้จะมีการเจรจาตกลงกันได้ ใน เบื้องต้น แต่คู่กรณีมักไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในบันทึกข้อตกลง เช่น การผิมนัดก่อนชำระ ค่าเสียหายส่งผลให้คดีวนกลับมาสู่กระบวนการสอบสวนใหม่อีกครั้ง นอกจากนี้ ยังพบ ปัญหาทัศนคติของคู่กรณีที่มีอคติ ความโกรธแค้น หรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าการเข้า สู่การไกล่เกลี่ยเท่ากับการยอมรับสารภาพ ทำให้ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกระบวนการตั้งแต่ต้น หรือเปลี่ยนใจกลางคัน ดังใจความสำคัญจากคำสัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยอาจจะสำเร็จจริงในขณะนั้น แต่คู่กรณีไม่ทำตามบันทึกข้อตกลง จึงทำให้เกิดความยุ่งยากในการทำงานของพนักงานสอบสวน รวมถึงบางครั้งยังไม่เข้าใจในข้อกฎหมายอย่างแท้จริงว่าจะตีความอย่างไร เช่น การลักทรัพย์ อัยการสั่งยุติแล้วมีข้อค้นพบว่า ผู้เสียหายเป็นรัฐไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ และผู้ไกล่เกลี่ยไม่สะดวกมาบางท่านมีอาชีพอื่นอยู่ด้วย อาจจะไม่สะดวก” (พนักงานสอบสวนคนที่สาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“ด้านพนักงานสอบสวน หลาย ๆ ท่านในปัจจุบันนี้ ไม่เคยทำคดีที่ไกล่เกลี่ยไม่ได้หาความรู้ว่าคดีไกล่เกลี่ยอย่างไร จึงมองว่าเอกสารเยอะและวุ่นวาย จึงทำให้เกียจไม่อยากทำ และในด้านประชาชนคือต้องการความง่าย สะดวกรวดเร็วและถูกใจที่สุด ซึ่งเนื่องจากตามกระบวนการตามข้อกฎหมายมีหลายขั้นตอน ยุ่งยาก ต้องนัดหลายครั้งมาทำเอกสาร” (พนักงานสอบสวนคนที่ห้า, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มิถุนายน 2568)

“ตอนแรกยินยอมเจรจาไกล่เกลี่ย เมื่อผ่านไปสักระยะคู่กรณีไม่เจรจาต่อ ไม่ยินยอมไกล่เกลี่ย รวมถึงคู่กรณีมีอคติ โกรธแค้นไม่ยอมไกล่เกลี่ย จะเข้าใจเพียงแค่ว่าการไกล่เกลี่ยเป็นการยอมรับสารภาพ” (พนักงานสอบสวนคนที่หก, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มิถุนายน 2568)

5. แนวทางการแก้ไขปัญหาในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา สามารถสรุปแนวทางสำคัญได้เป็น 3 ด้านหลัก คือ (1) ด้านการพัฒนาบุคลากรและโครงสร้างการทำงาน พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ควรเร่งจัดอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานีอย่างทั่วถึง เนื่องจากปัจจุบันผู้ปฏิบัติงานจำนวนมากยังขาดประสบการณ์และความเข้าใจที่ชัดเจน นอกจากนี้เสนอให้แก้ปัญหาการขาดแคลนผู้ไกล่เกลี่ยโดยการส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจหรือหัวหน้างานสอบสวนเข้ารับการอบรมเพื่อขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้เอง รวมถึงควรมีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือคณะทำงานเฉพาะกิจแยกออกจาก

งานสอบสวนปกติ มีสถานที่รองรับที่เหมาะสม เพื่อลดภาระงานประจำวันและสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ (2) ด้านกระบวนการและข้อกฎหมาย ควรมีการกำหนดนโยบายและระบุประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ให้ชัดเจนเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งลดขั้นตอนและแบบฟอร์มเอกสารให้กระชับและง่ายขึ้น ที่สำคัญคือการเสนอแนวทางแก้ไขเมื่อมีการผิดสัญญาประนีประนอม โดยเสนอให้สามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อบังคับคดีตามหมวด 5 ได้ทันที โดยไม่ต้องส่งเรื่องย้อนกลับมาให้พนักงานสอบสวนเริ่มดำเนินคดีใหม่ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าซ้ำซ้อน 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้ตระหนักถึงสิทธิและประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดอคติและสร้างความเชื่อมั่นในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกนี้ ตั้งใจความสำคัญจากคำสัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“อบรมตำรวจเพื่อมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้ส่วนหนึ่ง ตำรวจที่เป็นหัวหน้างานสอบสวน หรือพนักงานสอบสวน เมื่อได้ใบอนุญาตไกล่เกลี่ยก็สามารถไกล่เกลี่ยได้” (พนักงานสอบสวนคนที่สอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“ถ้าหากตกลงและไม่ปฏิบัติตามสามารถยื่นเอกสารส่งคำร้องต่อศาล ซึ่งควรจะใช้บังคับตามหมวด 5 ที่บังคับคดีไปเลย โดยที่ไม่ต้องยื่นให้พนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป ในส่วนเรื่องเอกสารควรมีคณะทำงานไกล่เกลี่ยประจำ ควรแยกการทำงานอย่างชัดเจน เช่น การมีห้อง หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะประจำสถานี เพื่อความรวดเร็วในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน สืบเนื่องจากว่าภาระงานประจำวันมีจำนวนมาก” (พนักงานสอบสวนคนที่สี่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มิถุนายน 2568)

“ควรกำหนดนโยบายการไกล่เกลี่ย โดยการกำหนดนโยบายและแนวทางการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนด้านประเภทคดี ควรกำหนดประเภทของคดีอาญาที่สามารถไกล่เกลี่ยได้โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของคดี ผลกระทบต่อสังคม รวมถึงความสมัครใจของคู่กรณี และการแยกกระบวนการ ในการไกล่เกลี่ยและการสอบสวนควรแยกออกจากกัน

เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น” (พนักงานสอบสวนคนที่สาม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

6. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในข้อพิพาทคดีอาญาตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

จากการรวบรวมข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากพนักงานสอบสวนจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สรุปแนวทางสำคัญได้ ดังนี้ (1) ด้านขั้นตอนการปฏิบัติและการสร้างแรงจูงใจ มีข้อเสนอให้ปรับปรุงขั้นตอนการรับคดีเพื่อลดภาระงานและจุดพิกัดพนักงานสอบสวน โดยเสนอว่าหากเป็นคดีที่เข้าข่ายไกล่เกลี่ยได้ ไม่จำเป็นต้องรับเลขคดีเข้าสู่สารบบหรือทำสำนวนการสอบสวนฉบับเต็มในทันที แต่ให้ใช้การบันทึกประจำวันเป็นหลักฐานแทน หากไกล่เกลี่ยสำเร็จก็ให้ยุติเรื่องได้เลย ซึ่งจะช่วยลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อนได้อย่างมาก นอกจากนี้ ควรปรับปรุงเกณฑ์การประเมินผลงานโดยให้ค่าน้ำหนักของสำนวนไกล่เกลี่ยเทียบเท่ากับคดีอาญาปกติ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้พนักงานสอบสวนนำคดีเข้าสู่ระบบมากขึ้น (2) ด้านกฎหมายและโครงสร้าง ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติทางกฎหมายให้ขยายขอบเขตครอบคลุมฐานความผิดในคดีอาญาให้กว้างขวางขึ้น เนื่องจากปัจจุบันยังมีข้อจำกัดทำให้คดีบางประเภทไม่สามารถนำมาไกล่เกลี่ยได้ พร้อมทั้งเสนอให้จัดตั้ง "ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท" ให้เป็นกิจจะลักษณะและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (3) ด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี ควรเพิ่มงบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากรและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง แก้ปัญหาจำนวนผู้ไกล่เกลี่ยที่มีน้อย รวมถึงการจัดจ้างผู้ช่วยหรือเลขานุการเพื่อช่วยพนักงานสอบสวนทำเอกสารโดยเฉพาะ และควรนำระบบออนไลน์มาใช้ในการบริหารจัดการคดีไกล่เกลี่ยเพื่อความสะดวกรวดเร็วและทันสมัย ดึงใจความสำคัญจากคำสัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“(1) ขั้นตอนการปฏิบัติในการรับคดี หรือไม่รับคดี หากเป็นไปได้พนักงานสอบสวนไม่ต้องรับคดี ซึ่งบันทึกประจำวันเป็นหลักฐาน ไม่ต้องสรุปสำนวน ช่วยให้พนักงานสอบสวนอยากนำคดีเข้าสู่ระบบมากขึ้น (2) ผู้ไกล่เกลี่ยมีจำนวนน้อย (3) ในการระบุโทษเข้าไกล่เกลี่ย ถ้ากรณีตกลงกันได้ ก็ไม่จำเป็นต้องรับเลข ให้รับคำร้องทุกข์ บันทึก

ทำหลักฐานไว้ ไม่ต้องสรุปสำนวน สามารถช่วยแบ่งเบาภาระงาน พนักงานสอบสวนได้
อย่างมาก ลดขั้นตอนได้เยอะ และจะเห็นจำนวนคดีที่เข้าระบบได้อย่างแท้จริง” (พนักงาน
สอบสวนคนที่สอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2568)

“(1) แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ครอบคลุมคดีอาญาเพิ่มมากขึ้น เพราะ
ปัจจุบันคดีที่สามารถเข้าไกล่เกลี่ยได้มันน้อยไป เพราะบางกรณีสามารถเข้าไกล่เกลี่ยได้
แต่กฎหมายไปเอื้ออำนวย (2) จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยให้เป็นกิจจะลักษณะ ให้เป็นรูปธรรม
(3) เพิ่มงบประมาณ เกี่ยวกับพัฒนาทรัพยากร อบรมเจ้าหน้าที่ เช่น ผู้ช่วย เลขานุการช่วย
พนักงานสอบสวนในการทำเอกสาร (4) จัดทำระบบให้เป็นแบบออนไลน์ (5) ปรับปรุง
สำนวนไกล่เกลี่ย ให้เท่าเทียมกับคดีอาญาเพื่อจูงใจ” (พนักงานสอบสวนคนที่หก,
การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มิถุนายน 2568)

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้เป็น 3 ประเด็นสำคัญโดยสรุปจากวัตถุประสงค์ประสงค์
ได้แก่ (1) ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของไทย และ (2) ศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อ
พิพาทคดีอาญา และการแก้ไข้ปัญหาของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1
ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาของไทย ผู้วิจัยค้นพบว่
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนถือเป็นพันธกิจสำคัญในการ
ระงับข้อพิพาท ชั้นการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนให้กับคู่กรณี ด้วยความสะดวก
รวดเร็ว เป็นธรรมและประหยัดค่าใช้จ่าย อันจะส่งผลให้ปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลลด
น้อยลง ลดความเลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรม นำไปสู่สังคมสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญามีทั้งข้อดีและข้อเสีย การไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่
คู่กรณีสมัครใจเข้าร่วม และมีผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเจรจา เพื่อให้คู่กรณี
สามารถตกลงกันได้ด้วยความพึงพอใจ การไกล่เกลี่ยยังช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายใน
การดำเนินคดี แต่ก็มีข้อเสียเช่นกัน คือ ในการตกลงระงับข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้น
พนักงานสอบสวนแล้ว แต่มีการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงไม่ครบถ้วน หรือคู่กรณีที่เป็น
ผู้ต้องหาลังใจไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่มีเหตุอันควร ก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดี

ต่อไปและส่งผลให้คดีต้องเริ่มกลับมานับหนึ่งใหม่ ทำให้ผู้เสียหายหรือคู่กรณีอีกฝ่ายต้องเสียเวลา รอคอยความยุติธรรมที่ล่าช้า ดังคำกล่าวที่ว่าความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม ในส่วนของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในประเทศไทย เมื่อพนักงานสอบสวนรับแจ้งคดีที่สามารถทำการไกล่เกลี่ยได้ พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่ามีสิทธิยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้พนักงานสอบสวน เมื่อคู่กรณีสมัครใจต้องการไกล่เกลี่ย และคดีไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล คู่กรณียื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนนำคำร้องเสนอขออนุมัติจากหัวหน้าสถานี หรือรักษาราชการแทน/เพื่ออนุมัติให้คู่กรณีเลือก และแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยสอดคล้องกับงานวิจัยของเอก ภูมิพัฒน์ สัญญา (2562) ที่ศึกษาปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 : ศึกษาบทบาทผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน พบว่า พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท จึงสมควรที่จะให้พนักงานสอบสวนเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย ทั้งนี้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งเห็นว่าเป็นการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง พิจารณาภายใน 3 วันและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ให้พิจารณามีคำสั่งไกล่เกลี่ย ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายใน 7 วัน นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ย พนักงานสอบสวนนัดไกล่เกลี่ยฯ ครั้งแรก ภายใน 7 วัน นับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย หากมีเหตุจำเป็นขยายเวลาได้ไม่เกิน 7 วัน การไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่กำหนดนัดไกล่เกลี่ยฯ ครั้งแรก หากมีเหตุจำเป็นขยายเวลาได้ไม่เกิน 30 วัน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนถือเป็นพื้นเพองสำคัญในการระงับข้อพิพาท ชั้นการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนให้กับคู่กรณี ด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรมและประหยัดค่าใช้จ่าย อันจะส่งผลให้ปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดความเลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรม นำไปสู่สังคมสมานฉันท์

2) ประเด็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา และการแก้ไขปัญหาของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1 โดยเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีในคดีอาญาได้เจรจาตกลงเพื่อยุติข้อพิพาทกันเอง ก่อนที่คดีจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความขัดแย้ง ลดภาระของศาล และให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็ว โดยสภาพปัญหาและรูปแบบของข้อพิพาทคดีอาญาที่พนักงานสอบสวนเคยได้รับแจ้งความร้องทุกข์ พบว่า รูปแบบคดีที่พบส่วนใหญ่เป็นที่ระบือโทษและโทษไม่เกิน 3 ปี และสามารถยอมความได้ คดีฉ้อโกง ยักยอกทรัพย์สิน หมิ่นประมาท และจราจร ทั้งนี้คดีเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นความผิดอันยอมความได้ ซึ่งหมายความว่าผู้เสียหายและผู้กระทำผิดสามารถตกลงกันได้และยอมความกันได้ โดยไม่ต้องขึ้นศาล อย่างไรก็ตามการยอมความต้องทำอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และอาจมีเงื่อนไขบางประการที่ต้องปฏิบัติตาม สำหรับคดีจราจรบางประเภท แม้จะมีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี แต่ก็อาจมีเงื่อนไขเพิ่มเติม เช่น การชดเชยค่าเสียหาย หรือการบำเพ็ญประโยชน์ การพิจารณาว่าคดีใดสามารถยอมความได้ หรือมีโทษเท่าไร ต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ด้านขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน พบว่า มี 3 ขั้นตอนและ 8 กระบวนการ คือ ขั้นตอนที่ 1 พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้คู่กรณีทราบสมัครใจให้ คู่กรณียื่นคำร้องขอใช้สิทธิ ขั้นตอนที่ 2 พนักงานสอบสวนนำคำร้องเสนอขออนุมัติจาก หัวหน้าสถานี หรือรักษาราชการแทน/เพื่ออนุมัติให้คู่กรณีเลือก และแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ขั้นตอนที่ 3 ส่งคู่กรณีพร้อมข้อมูลให้ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยพนักงานสอบสวนรอรับผลการไกล่เกลี่ย (ต้องไกล่เกลี่ยให้เสร็จภายใน 30 วันขยายได้อีก 30 วัน) ส่วนกระบวนการ 8 กระบวนการ คือ (1) พนักงานสอบสวนแจ้งให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่ามีสิทธิยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (2) คู่กรณีสมัครใจและคดีไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล (3) คู่กรณียื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวน (4) พนักงานสอบสวนมีความเห็นเสนอพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง (5) พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งเห็นว่าเป็นการกระทำ ความผิดไม่ร้ายแรง พิจารณาภายใน 3 วันและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

ให้พิจารณามีคำสั่งไกล่เกลี่ย (6) ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณี เพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายใน 7 วัน นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ย (7) พนักงานสอบสวนนัดไกล่เกลี่ยฯ ครั้งแรก ภายใน 7 วัน นับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย หากมีเหตุจำเป็นขยายเวลาได้ไม่เกิน 7 วัน (8) การไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่กำหนดนัดไกล่เกลี่ยฯ ครั้งแรก หากมีเหตุจำเป็นขยายเวลาได้ไม่เกิน 30 วันซึ่งในทางปฏิบัติจริงจะลดขั้นตอนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะรวบรัดขั้นตอน เพื่อเป็นการทำงานที่รวดเร็ว ลดภาระงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน พบว่า พนักงานสอบสวนยังไม่มีความรู้ในการไกล่เกลี่ยเท่าที่ควร ผู้ไกล่เกลี่ยมีจำนวนน้อย พนักงานสอบสวนต้องมาทำเอกสารเอง เกิดภาระเพิ่มมากขึ้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญาของพนักงานสอบสวน พบว่า การจัดอบรมพนักงานสอบสวน เพิ่มจำนวนผู้ไกล่เกลี่ย ลดจำนวนเอกสารให้น้อยลงและทำขั้นตอนให้ง่ายขึ้น ซึ่งกล่าวได้ว่า แม้ไม่มีการแจ้งความหรือไม่มีผู้เสียหายร้องทุกข์ ทางอัยการสามารถสั่งฟ้อง คดีอาญาสามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้ไม่ว่าจะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวที่สามารถยอมความได้หรือคดีอาญาแผ่นดินแต่ผลสำเร็จของการไกล่เกลี่ยหากเป็นความผิดส่วนตัวผู้เสียหายสามารถถอนคำร้องทุกข์ได้และถ้าผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองก็สามารถถอนฟ้องได้อันทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป แต่หากเป็นคดีอาญายกตัวอย่าง เช่น ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงความตาย ฉ้อโกงประชาชน บุกรุกในเวลากลางคืนหรือมีอาวุธติดตัวมาขู่เข็ญ และความผิดฐานฆ่าคนตาย เป็นต้น เมื่อตกลงกันได้ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายแต่คดียังจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปไม่ยุติลงแต่อย่างใดส่วนผู้เสียหายทำได้เพียงแกล้งไม่ติดใจดำเนินคดีกับจำเลยเท่านั้นซึ่งอาจเป็นเหตุให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษจำเลยสถานเบาได้หรือศาลอาจรอการลงโทษแก่จำเลยได้

5. บทส่งท้าย

การศึกษาเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นการเน้นย้ำถึงบทบาทอันสำคัญของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในฐานะเครื่องมือทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีศักยภาพในการช่วยแก้ไขข้อพิพาทสองด้านหลัก คือ การลดปริมาณคดีอาญา ในกระบวนการยุติธรรมหลัก และการลดภาระงานของพนักงานสอบสวน สังกัดตำรวจภูธรภาค 1 ที่ประสบปัญหาคดีล้นมือ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ในเชิงปฏิบัติ พบว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยฯ ในพื้นที่ตำรวจภูธรภาค 1 ยังคงเผชิญกับ อุปสรรคสำคัญ ที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ภาระงานของพนักงานสอบสวน ขาดองค์ความรู้และทักษะเฉพาะ และการขาดการสนับสนุนด้านทรัพยากร กล่าวได้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างระบบยุติธรรมที่เข้าถึงง่ายและเป็นธรรม โดยมีพนักงานสอบสวนเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญ การสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยให้พนักงานสอบสวนในพื้นที่ตำรวจภูธรภาค 1 สามารถเปลี่ยนภาระงานให้เป็นโอกาสในการสร้างความสงบเรียบร้อยและความสมานฉันท์ในสังคมได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ควรกำหนดให้บันทึกข้อตกลงในการไกล่เกลี่ยของคู่กรณี ตามมาตรา 57 หากคู่กรณีไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง คู่กรณีสามารถนำบันทึกข้อตกลงดังกล่าวยื่นบังคับคดีต่อศาลเหมือนกระบวนการไกล่เกลี่ยในทางแพ่ง มาตรา 32 ได้เลย ไม่ต้องมาเริ่มทำคดีใหม่
2. จัดให้มีห้องสำหรับการไกล่เกลี่ยคดีโดยเฉพาะและเป็นสัดส่วนอย่างเป็นทางการอย่างเป็นรูปธรรม อย่างแท้จริง เพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเจรจา อำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการกระบวนการ รวมถึงเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเป็นมืออาชีพ และส่งผลให้การไกล่เกลี่ยเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการจัดโครงการอบรมเพิ่มพูนความรู้และทักษะสำหรับพนักงานสอบสวน ในบทบาทผู้ไกล่เกลี่ย ทั้งทางด้านการบริหารกระบวนการไกล่เกลี่ยและเสริมสร้างทัศนคติที่ดี และชี้ให้เห็นประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2559). *การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. <https://multi.dopa.go.th/justice/laws/cate3>
- ช่วงโชติ ท้าววงศ์. (2558). คู่มือนักเจรจาไกล่เกลี่ย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก. พงษ์วัฒน์ บุญพิทักษ์.
- นันทวัน วงษ์สุภักดิ์. (2563). *การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นสอบสวน: ศึกษาพ.ร.บ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562*. [นิติศาสตรมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บริษัท กรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ จำกัด. (2568). *วิกฤต! กำลังพลขาดแบกงานสอบสวน*. <https://www.ch7.com/newstars/detail/799799>
- ปกป้อง ศรีสนิท. (ม.ป.ป). *ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2018/11/7-2-61-M.pdf>
- ประดิษฐ์ แป้นทอง. (2558). *ปัญหาและแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย*. วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 8(16), 71-86.
- ประเสริฐ สะหว่างดี. (ม.ป.ป.). *กระบวนการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาททางอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีการไกล่เกลี่ย*. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/41914/>
- ภูมิพัฒน์ สัญญา (2562). *ปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 : ศึกษาบทบาทผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระนิติศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รัฐกร คลังสมบัติ. (2552). *กระบวนการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การได้รับรางวัลธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาที่ไม่เผยแพร่). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เรวัต ทองประกอบ. (2554). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของพนักงานสอบสวนต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย มหาวิทยาลัยบูรพา, 3(1), 77-94.
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2563). การชักประเด็นข้อเท็จจริงคดีอาญา ภาควิชาความผิดต่อชีวิต ร่างกาย. กรุงเทพฯ: นิติธรรม
- สรวิศ ลิปรังษ์. (2555). การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อริยพร โพธิ์ใส. (ม.ป.ป.). หลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ย. https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/Sub_Jun/11all/all91.pdf
- อุทัย อาทิวา. (2563). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา. วี.เจ.พรินติ้ง.

